

FIIA 11/2011

COMMENT

Kristi Raik
Tutkija
Ulkopoliittinen instituutti

Demokratiaa vai geopolitiikkaa? > EU:n itäisen kumppanuuden politiikka on vaikeiden valintojen edessä

EU on toistuvasti kritisoinut Ukrainaa oikeuslaitoksen käytöstä oppositiota vastaan. Ukrainan entisen pääministerin ja nykyisen oppositiojohtajan Julija Tymošenkon saama seitsemän vuoden vankeustuomio merkitsee unionille epäonnistumista, joka herättää vaikeita kysymyksiä EU:n itäisen kumppanuuden politiikan tulevaisuudesta.

Syyskuun lopulla, alle kaksi viikkoa ennen tuomion langettamista, EU ja sen kuusi itäistä naapurimaata (Armenia, Azerbaidžan, Valko-Venäjä, Georgia, Moldova ja Ukraina) kokoontuivat Varsovassa pidettyyn itäisen kumppanuuden huippukokoukseen. Kokous vahvisti, että etenkin Ukrainan lähentäminen Euroopan unioniin on edelleen keskeinen tavoite EU:lle. EU ja Ukraina ovat saaneet lähes päätökseen neuvottelut uudesta assosiaatiosopimuksesta, johon sisältyy laaja vapaakauppasopimus. Varsovan huippukokouksessa korostettiin, että osapuolet pyrkivät allekirjoittamaan sopimuksen tämän vuoden loppuun mennessä.

Tymošenkon saama tuomio voi kuitenkin muodostua esteeksi sopimuksen solmimiselle, sillä EU kritisoi voimakkaasti oikeudenkäyntiä, joka oli mitä ilmeisimmin poliittinen. Ukrainan johto saattaa vielä perua tuomion muuttamalla sen perusteen olevaa lainsäädäntöä. On kuitenkin korostettava, että vaikka tämä tapaus ratkaistaisiin hyväksyttävällä tavalla, Ukrainassa on paljon vakavia epäkohtia: maan nykyinen johto on kiristänyt autoritaarista otettaan politiikasta, oikeuslaitoksesta ja mediasta.

Demokratian ja laillisuusperiaatteen rapautuminen Ukrainassa on johtanut siihen, että päätös

assosiaatiosopimuksesta on samalla koe, jossa mitataan, onko itäisessä kumppanuudessa ensisijaisesti kyse geopolitiikasta vai demokratian edistämistä. Päätöksellä on merkittäviä seurauksia EU:n demokratiavaatimusten ja koko naapuruuspolitiikan uskottavuudelle.

Vaikka asiaa ei virallisesti myönnetäkään, itäisessä kumppanuudessa on aina ollut kyse yhtä paljon EU:n geopolittisista eduista kuin jalosta pyrkimyksestä edistää demokratiaa menestyksekkään itälaajentumisen kannustamana. Puola ja muut EU:n itäiset jäsenmaat, jotka ovat unionin idänpolitiikan suurimpia kannattajia, haluavat vilpittömästi tukea demokratian kehitystä itäisissä kumppanimaissa. Samalla niillä on geopolittinen tavoite luoda vastapainoa Venäjän pyrkimyksille vahvistaa otettaan entisistä neuvostotasavalloista.

EU käynnisti itäisen kumppanuuden ohjelman Euroopan naapuruuspolitiikan erillisenä ulottuvuutena vuonna 2009. Lähtökohtana oli kunnianhimoinen tavoite poliittisesta ja taloudellisesta integraatiosta. Varsovan huippukokouksen yhteisjulistus vahvistaa jälleen molempien osapuolten sitoutumisen demokratian, vaurauden ja vakauden edistämiseen EU:n ja sen itäisten naapurien alueella. Todellisuudessa demokra-

tia on ottanut takapakkia kaikissa muissa paitsi kumppanimaista pienimmässä, Moldovassa. Muut itänaapurit eivät ole osoittaneet suurta kiinnostusta EU:n haluamia demokraattisia uudistuksia kohtaan.

EU on ottanut kovan linjan ainoastaan Valko-Venäjää kohtaan. Unioni on asettanut suhteiden normalisoimisen ehdoksi poliittisten vankien vapauttamisen ja maineenpalautuksen sekä sarron lopettamisen. Muut itäiset kumppanimaat eivät pidä tätä lähestymistapaa hedelmällisenä. Ne kieltäytyivätkin liittymästä EU:n Varsovassa antamaan julistukseen, jossa unioni tuomitsi Valko-Venäjän johdon. Kumppanimaat tiedostavat, että jos EU toimisi johdonmukaisesti, sen pitäisi noudattaa vastaavanlaista politiikkaa myös joitakin muita itäisiä naapureita kohtaan.

EU:n tulisi jatkaa naapuriensa sitouttamista edistämällä taloussuhteita ja ihmisten liikkuvuutta. Uusien assosiaatiosopimusten lupailema poliittinen yhdistyminen tulisi kuitenkin olla tarjolla vain niille maille, jotka todella sitoutuvat demokraattisiin arvoihin. Pelissä ei ole enempää eikä vähempää kuin koko EU:n identiteetti arvoyhteisönä.

EU:n haluttomuus asettaa Ukrainalle selkeitä ehtoja selittyy sillä, että EU pelkää Ukrainan ajautuvan

Käyntiosoite
Ulkopoliittinen instituutti
Kruunuvuorenkatu 4 00160 Helsinki
Postiosoite
Ulkopoliittinen instituutti
PL 400 00161 Helsinki
Puhelin
+358 (0)9 432 7000
Fax
+358 (0)9 432 7799

www.fiia.fi

Ulkopoliittinen instituutti on eduskunnan yhteydessä toimiva, riippumaton tutkimuslaitos. Instituutti tuottaa korkeatasoista tutkimusta, joka tukee poliittista päätöksentekoa ja avointa keskustelua niin kotimaassa kuin kansainvälisestikin.

Instituutin julkaisut käyvät läpi sisäisen editointiprosessin, mutta julkaistavat näkemykset ovat kirjoittajien omia.

Venäjän vaikutuspiiriin. Assosiaatio-sopimuksen sitä vastoin toivotaan antavan EU:lle vaikutusvaltaa suhteessa Ukrainaan. Venäjä painostaa Ukrainaa torjumaan EU:n tarjoaman vapaakauppasopimuksen ja liittymään sen sijaan omaan tulliliittoonsa. Niinpä EU on lähtenyt mukaan geopolittiseen nollasummapeleihin, jota se yleensä pyrkii ulkopolitiikassaan välttämään.

Itäisen kumppanuuden käytännön saavutuksiin kuuluvat ne uudistukset, joita EU on saanut kumppanuusmaissa aikaan lupauksillaan viisumivapaasta matkustuksesta ja uusista kaupan vapautuksista. Ukraina, Moldova ja Georgia, jotka ovat yleisesti ottaen olleet Eurooppasuuntautuneita, ovat edistyneet nopeammin, kun taas muiden kumppanimaiden silmissä EU:n tarjoukset ovat vähemmän houkuttelevia. Varsovan huippukokous vauhditti EU:n sisäistä päätöksentekoprosessia ja sai unionin sitoutumaan muun muassa vapaakauppaneuvottelujen käynnistämiseen Moldovan ja Georgian kanssa.

Etenkin ne itäiset kumppanimaat, jotka todella haluavat lähentyä EU:ta, suosivat kahdenvälisen suhteiden vahvistamista eivätkä näe unionin suosiman monenkeskisen yhteistyön tuovan paljoakaan lisäarvoa. EU onkin viisaasti siirtänyt itäisen

kumppanuuden painopistettä enemmän kahdenvälisiin suhteisiin ja painottanut eriyttämisperiaatetta.

Kuten oli odotettavissa, Varsovan huippukokous ei tarjonnut mitään uusia lupauksia itäisille naapurimaille koskien niiden toivetta liittyä EU:n jäseniksi, vaikka muun muassa Puola on ilmaissut tukensa itälaajentumiselle. On ehkä yllättävää, miten monet ihmiset itäisessä naapurustossa yhä näkevät EU-jäsenyyden taivoittelemisen arvoisena, kun samaan aikaan euroalueen kriisi lisää kriittisyyttä unionia kohtaan jäsenmaissa. EU ei ole menettänyt vetovoimaansa itäisessä Euroopassa. Sen pitäisi pystyä hyödyntämään tätä vetovoimaa paremmin kääntämällä se positiiviseksi vaikutusvallaksi.